

Türkmen halkynyň edebi geçmişi -3 / makalanyň dowamy

Category:

Edebiýaty

öwreniş, Ertekiler, Kitapcy, Nukdaýnazar, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Türkmen halkynyň edebi geçmişi -3 / makalanyň dowamy 5.

Biz ýokarda XIV asyryň ikinji ýarymyndaky türkmen edebi durmuşynyň, esasan,

häzirki Türkmenistanyň çäginden daşarda dowam edendiginiň şaýady bolduk. Bu

ýagdaý ep-esli derejede mongol çozuşynyň Horasana aýratyn uly zyýan ýetirenligi

we onuň alan ýaralaryndan diňe uly kynçylyklary başdan geçireninden soň

saplananlygy bilen baglanyşyklydyr. Teýmirleňiň ýörişlri hem bu welaýata az zyýan ýetirmändir. Diňe Şahruh (1405-1447) tagta çykanyndan soňra durmuş öňki döwürler bilen deňeşdireniňde rahatlan ýaly edipdir we nähilidir bir döredijilik işi bilen meşgullanmaga mümkinçilik döräpdir. Emma bu hökümdar aradan çykanyndan soň, türkmenleriň ýaşaýan etraplary Teýmirleňiň begleriniň arasynda

ýüze çykan oňsuzlyk sebäpli alnyp barlan göreşleriň mekanyna öwrülipdir.

Hyratda täsirli medeni merkeziň peýda bolmagy, elbetde, Horasanyň XV asyrdaky edebi durmuşynda iň uly waka bolupdyr.

Bu merkeziň kalby we esasy

hereketlendiriji güýji meşhur şahyr hem akyldar Alyşir Nowaýy (1441-1501)

bolupdyr.

Nowaýynyň döredijiligi Orta Aziýanyň halklarynyň edebiýatynyň taryhynda özboluşly bir öwrülişik nokadydyr. Nowaýy edebiýat äleminde peýda bolýança,

pars edebi dilini beýleki dillerden üstün hasaplamak, kämillikde pars şygryýeti

bilen bäsleşmegiň mümkin däldigini aýtmak mümkin bolan bolsa,
Nowaýy nazaryýet taýyndan hem, iş ýüzünde-de türk edebi diliň
pars edebi dilinden garyp bolmagy beýle-de dursun, eýsem,
özünüň baý we çeyre bolmagynyň arkasyndan köp babatda ondan
üstündigini hem subut etmegi başardy.

Nowaýy ölmez-ýitmez eserlerini öz ene dilinde döredipdir. Emma
olary diňe bir öz

halky üçin niýetlemän, olaryň has giň çäklerde ýaýramagynyň
aladasyny edipdir.

Bu barada ol şeýle diýýär:

«Agar bir kawm, ger ýüz, ýoksa müňdür,

Muaýýan türk ulusy hut meniňdir.

Olup men tahty fermanimga asan,

Çerik çekmeý Hytaýdan tä Horasan.

Horasan diýme! Kim Şirwanu Tebriz

Ki kylmyş naýy kilkim şeker-rez.

Köňül bermiş sözümge tükü jan hem,

Ne ýelguz türk, belki, türkmen hem.

(Bir kowumdan, ýüz ýa-da müň kowumdan ybarat bolsa-da,

Türk ulusy meniň özümiňki ahyryn.

Goşun çekmezden, Hytaýdan Horasana çenli aralygy

Aňsatlyk bilen özüme boýun egdirdim.

Horasan nämemiş! Şirwandyr Töwrize hem

Şekerçiňrikden ýasalan galamym gant baryny seçdi.

Türkiler meniň sözüme köňül berdiler'

Diňe bir türkiler däl, belki, türkmenler hem).

Görşünüz ýaly, Nowaýy Kaşgardan başlap, Günorta Azerbaýjany
hem öz içine

almak bilen Zakawkazýä (Kawkazyň Uly Kawkaz dagynyň Esasy
gerşinden günortada ýerleşýän bölegi) çenli aralykda ýaşayan
halklaryň birnäçesiniň

kalbynda öz şygryýetiniň ýer edendigini aýdýar. Onuň bu
pikiriniň öz ýaşan

zamany babatda näderejede dogudygy barada bize häzir bir zat
diýmek çetin bolup görünyär. Soňraky asyrlaryň welin, bu

sözleriň dogrudygyny doly derejede subut edendigi şübhesizdir. Mysal üçin, irki azerbaýjan şahyrlarynyň beren gürrüňlerinden baryp ýigriminji asyryň başynda Azerbaýjanda köp sanly ýygnanyşyklar bolup geçip, şol ýygnanyşyklara gatnaşyjylar tarapyndan

Nowaýynyň liriki we epiki eserleriniň okalandygyny we olara düşündiriliş berlendigini bilýäris. Türkmen halky barada-da şony aýtmak mümkin.

Azady,

Magtymguly, Şabende, Mollanepes, Kemine ýaly türkmen nusgawy şahyrlarynyň

diňe bir Nowaýynyň döredijiligi bilen tanyş bolmak bilen çäklenmän, ony çuňňur

öwrenendikleri, onuň ýoluny özleriçe dowam etdirmäge çalşandyklary şübhesizdir.

Nowaýynyň saýlanan eserleri türkmen mekdebinede hem okadylypdyr. Hatda

käbir türkmen nusgawy şahyrlarynyň eserleriniň dilinde hem Nowaýynyň ýetiren

täsiri duýulýar.

Onuň eserleri az sanly türkmen ylym adamlarynyň paýy bolup galybermändir.

Nowaýynyň lirikasy halk bagşylarynyň döredijiligine aralaşyp, olaryň aýdýan

áýdymlary arkaly giň halk köpçüliginiň arasynda giňden ýaýrapdyr we halk

döredijiliginiň üstüni ýetiripdir. Halk höpçüligi bu uly şahyryň ömür ýoly baradaky hakyky maglumatlardan habarly bolmadyk bolmaly. Esasan, onuň teýmirilerden

bolan hökümdar bilen nähilidir bir gatnaşykda bolan Soltan Hüseyiniň

döwürdeşidigini bilipdirler. Şeýlelik bilen, halk öz hyýalyňa bat berip, Nowaýynyň

ömür ýoluny özüçe beýan edýär oturyberýär. Hakyky bolup geçen wakalar bu

beýanda ertekiçilik äheňleri bilen utgaşyp gidýär. Soltan Hüseyin ertekilerdäki

zalym, gazaply, şol bir wagtyň özünde-de, sadalaç patyşa
öwrülýär. Onuň
kömekçileri hem özünden enaýy däl. Nowaýy bolsa halkyň içinden
çykan, agyr we
kyn şertlerde ýaşamak bilen, öz zehinini, pähim-paýhasyny giň
halk köpçüliginiň
bähbitlerini goramaga hyzmat etdirýän adam hökmünde çykyş
edýär. Ol soltan
bilen häli-şindi kejeleşmeli bolýar we özüniň pähim-paýhasyna
daýanyp, hemişe ony oýnamagy başarýar hem-de öz maksatlaryna
ýetmegi başarýar.

Türkmen

halkynyň esasy köplüginin Nowaýynyň syýasy we döredijilik
işiniň umumy
ugruna, onuň hakykatdan hem sada adamlaryň bähbitlerini yhlas
bilen
gorandygyna düşünmegi ünsüňi özüne çekýär...
Şonuň üçin hem türkmen edebiýatynyň taryhçylary onuň
döredijiligini dykgatly
öwrenmelidirler, çünki şol döredijiligi hasyl edýän eserler
bilen düýpli
tanyşmazdan, türkmen nusgawy edebiýatynyň ähli baýlygyny
bolmalysy ýaly edip
çuňňur derňemek mümkin däldir.

Ruhy edebiýatyň baryp Hoja Ahmet we Aly tarapyndan düýbi
tutulan дәpleriniň

XV asyrda ýaşap geçen Wepaýaynyň 1467-nji ýylda döreden
«Rownakyl-Yslam»

(«Yslam nury») atly poemasynda dowam etdirilendigini görýäris.
Bu eseriň köp

sanly golýazmalarynyň bolandygyna we XIX asyrda hatda neşir hem
edilendigine

garamazdan, ol häzirki döwre çenli hem ýeterlik derejede
öwrenilmän gelyär. Bu

«nesihatlar kitaby» yslam dininiň esaslaryny halka düşnükli
dilde beýan etmek bilen birlikde, ahlak, maşgala gurmak we
adamlaryň özara gatnaşyklary bilen

bagly meseleleri hem gozgaýar. Şunuň ýaly mazmuna eýe bolan
eseriň çeperçilik ähmiýetiniň uly bolmajakdygy öz-özünden
düşnükliidir. Şuňa meňzeş eserlerde
goşgynyň görnüşi çeperçilik maksatlary göz önünde tutulyp däl-
de, onuň ýattutulmaga niýetlenilendiginden ugur alnyp
saýlanylyp alynýar, çünki kyssa
garanda goşgy setirlerini ýat tutmak aňsat bolýar. Barybir, bu
kitabýň jemgyýetçilik ähmiýeti örän uly bolupdyr. Ony geljekde
öwrenjek alym henize
çenli aýdyňladylmadyk şu soragyň jogabyny gözlemeli bolar:
kitapda beýan
edilýän kadalar diňe türkmen edebiýatyna mahsus äheňlere
näderejede ýugruldyka,
ýagny ol baryp seljuklylar zamanynda dörän däplere näderejede
wepaly bolup
galypdyka?

6.

Teýmiriler neberesiniň taryhyň sahnasyndan düşen zamanyndan
soňky asyrlar Orta
Aziýanyň durmuşynda iň bir agyr eýýamlaryň biri boldy.
Sefewileriň elindäki
Eýranyň, Osmanlylaryň elindäki Türkiýäniň, Orta Aziýadaky
hanlyklaryň arasynda
tükeniksiz bir göreş başlanýar. Türkmen taýpalary şu
döwletleriň ählisiniň çäginde,
esasan hem, olaryň özara serhetleşän böleklerinde ýaşaýar.
Türkmenleriň söweş
edermenligi biri-biri bilen göreş alyp barýan garşydaş
taraplara örän gowy
mälimdi. Sefewiler döwletini esaslandyran, Hataýy lakamyny
ulanmak bilen öz
ene dilinde ymam Alyny taryp edip, çeperçilik derejesi beýle
bir pes bolmadyk
sygyrlary ýazan Şa Ysmaýylyň (1486-1524) gelip çykyşy boýunça
türkmendigini

we onuň hut türkmen taýpalaryna daýanadygyny unutmalyň.
Eýranda onuň
öňüsyrasynda hökümdarlyk eden gajarlaryň damarynda hem türkmen
gany at
salýardy. Olaryň ählisiniň türkmenleri öz tarapyna çekmäge
çalyşmalarynyň,
olary garşydaşlaryny çym-pytrak etmek üçin ulanjak
bolmalarynyň sebäbiniň şu
ýagdaý bilen baglydygy öz özünden düşnükli bolsa gerek.
Duşmanlar türkmen
esgerlerinde baý harby olja eýe bolmak ymydyny oýarmakdan,
hanlary gönüden-göni
satyn almakdan başlap, zorluk ulanmaga, tutuş obalary ýok
etmäge çenli ähli
serişdelerden peýdalanypdyrlar. Halkyň öz arasynda agzalalyk
döretmek, bir taýpa
birleşigini beýleki taýpa birleşiginiň üstüne küşgürmek
syýasaty ulanylypdyr.
Türkmenleriň üstüne ýowuz howp abanypdyr.
Şol wagt ahlak esaslarynyň köküne
palta urlan bolsa, duşmanlar gadymy däpleri ýok etmegi başaran
bolsadylar, onda
halkyň doly gul bolmakdan we kem-kemden ýitip gitmekden başga
çäresi
galmazdy.
Türkmen halkynyň päk ýürekli wekilleri şeýle bir howpuň
abanýanyndan
habarlydylar. Olaryň ähli tagallasy köne däpler bilen bagly iň
gowy zatlary saklap
galmaga, erkinlige bolan söýgi duýgusyny goramaga
gönükdirilendi. Bu tagallalar
şahyrana döredijilikde, ilkinji nobatda-da, halk
döredijiliginde öz beýanyny tapdy.
Türkmen halk döredijiliginiň iň bir özboluşly eseri – ägirt
uly «Gör-(Kör)ogly»
gahrymançylyk epopeýasynyň hut XVI-XVII asyrlaryň dowamynda
kemala

gelendigini çaklamak mümkin. Bu rowaýatyň taryhy örän çylşyrymly we oňa doly akyl ýetirmek häzirlikçe mümkin däl. Onuň aýry-aýry unsurlarynyň iň bir gadymy döwürler bilen baglanyşyklydygy şübhesizdir. Mysal üçin, keramatly Gyratyň we Düratyň Bemsî Beýrek hakyndaky «Gorkut atanyň kitabynyň» düzümine girýän rowaýatdan belli bolan Aýgyrat we Dürat bilen baglanyşykly bolaýmaklary hemonuň ýanyndan aýrylmaýan ýoldaşy – atyň edebi keşpleriniň sak rowaýatlaryndaky Rüstenden ýa-da VI-VIII asyrlaryň türki eposlarynda hereket edýän urşujylardan gözbaş alyp gaýdýan bolmagy-da juda mümkindir. Görogly hakdaky rowaýat dürli türki halklaryň arasynda örän giňden ýaýrapdyr. Kiçi Aziýada ýaşaýan türkler, azerbaýjanlar, türkmenler we özbekler ondan habarly. Bu rowaýat başda nirede döredikä? Göroglynyň edebi keşbiniň aňyrsynda taryhy şahs barmyka ý-da ol halk ozanlarynyň hyýalynyň tapan zadymyka? Bu soraglar örän çylşyrymly bolup, olara gutarnykly we ynandyryjy jogap bermekden örän irmikä diýýäris. Şunuň ýaly bir barlag alyp barmak üçin, ilkinji nobatda, rowaýatyň ähli görnüşleriniň neşirleriniň ýa-da iň bolmanda, dogry ýazgylarynyň elýeterli bolmagy hökman bolardy. Häzirki döwürde rowaýatyň türkmenleriň arasynda ýörgünli bolan baş görnüşiniň ýazgysyna eýedigimizi, onuň azerbaýjanlylaryň arasynda meşhur bolan görnüşleriniň elimizde bardygyny hem boýnumyza almagymyz gerek. Muňa garamazdan, rowaýatlaryň görnüşleriniň ählisini ele salmakdan heniz örän daşdygymyzy bir ýagdaý aýdyň görkezýär. Mälim bolşy ýaly, özbek bagşylary Görogly hakdaky rowaýatlar tapgyryny kyrk dessana bölüp aýdýarlar. Şol desanlaryň otuz dokusynyň ady

eýýäm anyklanyldy.

Şunça dessandan otuzysynyň ýazgy edilendigine garamazdan, olaryň diňe sähelçe

bölegi çap edildi. Üstesine-de, olar giň okyjylar köpçüligine niýetleneni üçin

gysgaltmalara we üýtgetmelere sezewar edilipdir. Bu ägirt uly işe dolulygyna diňe

birnäçe respublikanyň birleşen güýçlerine daýanyp amal edip boljagy göz-görteledir.

Özbek bagşylary, hiç hili ýaýdanmazdan, hemişe Göroglynyň türkmenigini aýdýarlar. Mysal üçin, Ergan Jumanbülbülogly Rõwşen hakdaky dessana şu sözler bilen başlaýar:

«Burungi utkan zamanda, eli-ýuti omonda, uzi kibla tomonda, Buhorodan tumanda, Taka Ýowmut degan-da, Ýowmut elida, Çambiyäning elida, Guruli bek dawrini surib utadi».

(Ötüp-geçen zamanda, aman

bir mekanda, kybla tarapda, Buhara tümeninde, ýomut taýpasynyň arasynda, teke-ýomut atlandyrylýan, Çambiliň eteklerinde Görogly beg döwran sürüp ötüpdür).

Rowaýatyň özbek bagşylary tarapyndan ýerine ýetirilýän beýleki görnüşlerinde

hem Göroglynyň hut şol taýpa degişlidigi barada häli-şindi ýatladylyp durulýar.

Bagşylaryň aglaba böleginiň Göroglyny hemişe türkmen halkynyň wekili

hasaplandyklaryny aýtmak mümkin. Şondan çen tutup, rowaýatyň özeniniň

türkmenleriň arasynda ýüze çykandygyny aýtsak, ýalňyşmasak gerek. Muňa

garamazdan, rowaýatyň görnüşleriniň ählisiniň haýsydyr bir ýeke-täk «Asyl Göroglydan» gözbaş alyp gaýdandygyny aýdyp bolmazmyka diýýäris. Rowaýatyň

esasy unsurlary her bir halkyň arasynda özbaşdak işlenen hem-de hut şol halkyň

halk döredijiligine mahsus äheñler bilen üstleriniñ ýetirilen bolmagy-da

mümkindir. Bu pikir dogry bolsa, onda özbek bagşysy Göroglynyñ tekelerdendigini aýtmak bilen birlikde, barybir, ony öz gahrymany hasaplap biler, çünki onuñ edebi keşbini öz pikirlenişine laýyk gelýän şekilde döredýär. Galyberse-de, bu halklaryñ öz aralarynda işjeñ gatnaşyk saklandyklaryny we bagşynyñ çagyrylan ýerinden irinmändigini hem unutmaly däl. Şunuñ ýaly

şertlerde äheñleriñ tutuş toparlary bir halkdan beýleki halka örän aňsatlyk bilen

geçip biljekdi.

Rowaýatyñ başda nirede dörändigi baradaky meseläniñ çözülişiniñ ýagdaýy

neneñsi bolanlygynda-da, bir zat şübhesizdir – onuñ türkmen halkynyñ

durmuşyndaky orny örän ýokary. Türkmen Göroglysynyñ gündogar ertekilerindäki

merhemetli patyşalara meñzeýän ýeri ýok. Ol daşyny gurşap duran zorluklardan

we ýalançylykdan doly dünýäniñ garşysyna baş göterýär, wepaly egindeşlerini

daşyna toplaýar we ätibarly Çandybili özüne mekan edinýär. Şeýle-de bolsa, ol

dagdaky bu höwürtgesinde ömrüni keýpi-sapada geçirmäge meýilli däl. Daş-töwereginde

joş urýan durmuş onuñ ýiti nazaryndan sypmaýar we özüni gereklänlerinde, gaýra goýman, zuluma duçar bolana we kemsidilene kömege

howlukýar.

Göroglyda türkmenleriñ iň gowy görýän häsiýetleri jemlenipdir: ol gorkyny-ürkini bilenok, söweşmäge ökde, beren sözünü mukaddes hasaplaýar, gadymy däplere, ilkinji nobatda bolsa, myhmansöýerlik däbine wepaly. Şeýle bolmak bilen birlikde, ol hyýaly bir şahs bolman, jany, teni syzlaýan, durmuşy, toý-tomaşany, ýiti

degişmäni söýýän, hoşgöwün we güler ýüzli hakyky adam hökmünde

orta çykýar.

Türkmen halkynyň Göroglynyň üsti bilen göwnüniň küýsän gahrymanynyň – özüne eýet bermek isleýän içki we daşky duşmanlardan aryny alyp berýän, öz tarapyny çalyan gahrymanyň edebi keşbini döredendigini aýdyp bolar.

Görogly hemişe halkyň ýanyndan aýrylanok, ony köpçülikden aýry göz önüne getirmek mümkin däl.

Rowaýatda Jygaly begiň öz agtygyna aşakdaky ýaly maslahat bermegi ýöne ýere däl:

«Ýaşulular geňeş etse,
Ýagşy-ýamana göz ýetse,
Il-halkyň bir iş tutsa,
Sen ondan galyjy bolma!»

7.

Biz türkmenleriň edebi durmuşynyň iň irki döwürlerden başlap, XVIII asyra çenli uzyn taryhyna boýdan-başa göz gezdirip çykdyk. Bu synyň esasynda, ilkinji nobatda, bu taryhyň örän çylşyrymly bolandygy hakdaky netijä gelmäge mejbur bolýarys. Biz iki ugruň – dilden aýdylýan halk döredijiliginiň we edebi däplere esaslanýan ýazuwly edebiýatyň bardygyny görýäris. Olar bir görseň, utgaşýarlar, bir görseň hem biri-birinden daşlaşýarlar, emma üzülmän, hemişe ýan ýana dowam edip gelýärler. Bu zynjyryň halkalarynyň ählisiniň bize mälimdigini aýdardan heniz ir. Taryhy betbagtçylyklar häzirki döwürde biz üçin örän gymmatly bolup biljek köp edebi ýadygärlikleriň ýok bolmagyna sebäp bolupdyr. Şeýle-de bolsa, zynjyryň abat galan halkalary bu edebiýatyň däpleriniň pugta bolandygyny we hiç haçan hem onuň arasynyň üzülmändigini çaklamaga

mümkinçilik berýär.

Türkmen halkynyň öz goňşulary bolan eýranlylar, azerbaýjanlylar, özbekler bilen ýakyn gatnaşyklarda bolmagy hem türkmen edebiýatynyň taryhyny örän çylşyrymlaşdyrypdyr. Bu ugurdaş edebiýatlaryň ählisini hasaba almazdan, olardan anyk haýsy biriniň türkmenleriň arasynda belli bolandygyny, goňşy halklaryň edebi ýadygärlikleriniň haýsy birini ilatyň haýsy toparynyň gowy görleňdigini anyklamazdan, nusgawy edebiýatyň ýüze çykan döwründe (XVIII asyr) ýaşap geçen türkmen şahyrlarynyň eserlerini hakyky ylmy esasyda derňemäge girişmegiň

mümkin dälidigi öz-özünden düşnükliidir.

Türkmen edebiýatynyň taryhyny öwrenýän alymyň başyndan geçirýän ýagdaýy

Günbatar Ýewropada ýaşayan halklaryň islendiginiň edebiýaty bilen iş salyşýan

alymyň ýagdaýyndan aýdyp-diýip bolmajak derejede kyndyr. Onuň diňe bir ir

zamanlarda ýaşap geçen şahyrlaryň däl, eýsem, hatda XVIII asyryň şahyrlarynyň

öz elleri bilen ýazan golýazmalaryna-da eýe dälidigini aýtmanymyzda-da, ol goňşy

halklaryň henize çenli şondan gowy öwrenilmedik edebiýatyny-da nazara almaly

bolýar.

Galyberse-de, ýene bir ýagdaý barlaglary örän kynlaşdyrýar. XVIII-XIX asyr

türkmen şahyrlarynyň aglabasy bagşyçylyk hem edipdirler. Olaryň arasynda öz

eserlerini kagyza geçirmäge ukyply kişiler köp hem bolan bolsa, halk şol eserleri

diňe olaryň dilinden eşitmek bilen oňmaly bolupdyr. Bu ýagdaý bolsa şol bir eseriň

dürli görnüşleriniň peýda bolmagyna sebäp bolaymalydy. Şunuň ýaly bir eseriň

başga bir bagşy tarapyndan alnyp göterilip, onuň ýerine ýetirmeginde birtopar

üýtgeşmelere sezewar edilip bilinjekdigini göz öňüne getirseň
we häzirki döwürde bize elýeterli bolan ýazgylaryň eşitmiş
adamlaryň elinden çykandygyny nazara
alsañ, onda haýsydyr bir aýdymyň başda nähili görnüşe eýe
bolandygyny
kesgitlemek örän kyn, köplenç bolsa, amal etmek mümkin
bolmadyk wezipä
öwrülýär duruberyär.
Häzirki döwürde XVIII asyr türkmen edebiýatynyň taryhyny neşir
etmek bilen, bu
iş amala aşyran alymlar şunuň ýaly kynçylyklaryň önlerinde
keserip duranlygyna
doly akyl ýetirýärler. Bu asyrda ýaşap geçen köp sanly
şahyrlaryň iň bolmanda
biriniň döredijiligini-de gutarnykly şekilde derňemek
häzirlilikçe kyn wezipe bolup
durýar. Muňa garamazdan, eýýäm häzirki döwürde-de bu asyra
degişli esasy edebi
ýadygärlikleriň toplanandygyny, olaryň köpüsiniň deslapky
neşir şekilinde bolsada,
garaz, çap edilendigini, bu şahyrlaryň ählisiniň
döredijiliginiň häsiýetiniň
umuman kesgitlenilendigini aýtmak mümkin. Şonuň ýaly-da, şu
döwrüň içinde
şondan öňki zamandaky ösüşiň esasy ugurlarynyň belli bir
derejede anyk
takyklanandygyna görä, türkmen edebiýatynyň bu ajaýyp zamanyna
häsiýetnama
berýän makalalaryň birnäçesini ýazmaga synanyşylmagy şindi
örän ýerlikli bolup
görünýär.
Elbetde, ilki bilen şu ýadygärlikleriň ählisiniň tankydy
ýazgylarynyň aladasyyny
etmek, olaryň her biri barada aýratynlykda ýörite ylmy
derňewler geçirmek we
şondan soň umumlaşdyrmaga geçmek usulyýet nukdaýnazaryndan
has dogry

bolardy. Emma maglumat serişdeleriniň möçberini we şunuň ýaly işler bilen meşgullanýan alymlara bildirilýän talaplaryň örän uly bolmalydygyny nazara
alsañ, bu barlaglaryň doly amala aşyrylmagy üçin birnäçe ýylyň gerek boljakdygy
düşnükli. Şonuň bilen birlikde-de, haýsydyr bir şahyryň döredijiligini onuň
degişli bolan edebiýatyndan üzňelikde öwrenip bolmaýar. Her bir alymyň
edebiýatyň häsiýeti barada doly we umumy düşünjesiniň bolmagy hökmany
şertdir. Häzire çenli bu ugur boýunça çap edilen işleri okap, şunuň ýaly umumy
düşünje edinmek bolsa örän kyn. Şu ýagdaýlary göz önünde tutup, şu kitabyň aralyk basgançak bolup hyzmat
etjekdigini aýdyp bolar: ol alnyp barylýan ýörite barlaglara ýardamçy bolar we
şonuň netijesinde geljekde deslapky çaklamalardan çuňňur derňewe geçmäge
mümkinçilik döreder.
Şonuň ýaly-da, türkmen edebiýatyny öwrenmek üçin goňşy halklaryň edebiýaty bilen tanyşlygyň gerek bolşy ýaly, önlerinde edil biziňki ýaly wezipeler durýan goňsularymyza-da türkme edebiýaty baradaky anyk düşüňjeler howa ýaly zerur. Häzirki döwürde şunuň ýaly düşüňjelere eýe bolmak türkmen alymlaryna-da kyn
bolsa kyndyr welin, olar üçin has hem kyn düşjegi bellidir, çünki türkmen
edebiýatyna degişli golýazmalar esasan Türkmenistanyň çäginde duş gelýär.
Diýmek, şunuň ýaly kitabyň neşir edilmegi hemme tarapdan göwne makuldyr...

Ýewgeniý BERTELS.

Rus dilinden terjime eden:

Orazgylyç ÇARYÝEW. Edebiýaty öwreniş